

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łęczyńskiej

Studia z dziejów parafii pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej

pod redakcją
Roberta Jopa

Łęczna 2010

Wydawca:

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łęczyńskiej

Publikacja dofinansowana przez:

Parafię pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej
Łęczyńską Energetykę Sp. z o.o. w Bogdancu
Zrzeszenie Banku Polskiej Spółdzielczości
Bank Spółdzielczy w Łęcznej

Zrealizowano przy pomocy finansowej
Województwa Lubelskiego

Recenzenci:

Prof. dr hab. Waldemar Kowalski
Prof. dr hab. Andrzej Radziwiński

Na okładce:

Płaskorzeźba przedstawiająca św. Marię Magdalenę
z fasady kościoła parafialnego w Łęcznej
fot. Sławomir Pięciak

Copyright by

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łęczyńskiej

ISBN 978-83-932159-0-4

Druk i oprawa:

Petit. Skład–druk–oprawa
www.petit.lublin.pl

SPIIS TREŚCI

Dzień dzisiejszy parafii św. Marii Magdaleny w Łęcznej w oczach jej proboszcza (<i>Ks. Janusz Rzeźnik</i>)	9
Wstęp (<i>Robert Jop</i>)	13
<i>Anna Sochacka</i> Podległość parafialna okolic Łęcznej w średniowieczu	17
<i>Bogumił Szady</i> Rozwój terytorium parafii Łęczna do końca XVIII wieku	27
<i>Leszek Poniewozik</i> Uposażenie kościoła św. Marii Magdaleny w Łęcznej w średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym	39
<i>Jacek Chachaj</i> Powstanie parafii Łęczna, jej duchowieństwo, wierni i świątynia w czasach staropolskich	55
<i>Robert Jop</i> Zmiany w przestrzeni miejsc sakralnych w Łęcznej w XVI-XVIII wieku – kościół św. Marii Magdaleny i Św. Ducha	89
<i>Hubert Mącik</i> Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej na tle architektury sakralnej międzyrzecza Wisły i Bugu w I połowie XVII wieku	101
<i>Ks. Tomasz Moskal</i> Biblioteka parafialna w Łęcznej w okresie przedrozbiorowym	115
<i>Janina Gawrysiakowa, Piotr Rachwał</i> Zasób archiwum parafii pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej jako źródło do badań demograficznych (do końca XIX wieku)	121

Henryk Gmiterek

Adam Noskowski panem na Łęcznej 141

Joanna Kumor-Mielnik

Parafia św. Marii Magdaleny w Łęcznej w świetle *Wykazów Statystycznych*
Archiwum Archidiecezjalnego w Lublinie za lata 1807-1939 155

Robert Kozyrski

Duchowieństwo parafii św. Marii Magdaleny w Łęcznej 1805/07-1939 181

Grzegorz Gotubiak

Konserwacja elementów wystroju wnętrza kościoła
pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej 191

Spis skrótów 205

Indeks osób 209

Indeks nazw geograficznych 213

Bogumił Szady

ROZWÓJ TERYTORIUM PARAFII ŁĘCZNA DO KOŃCA XVIII WIEKU

Analiza geograficzna bez odniesienia się do źródeł i materiałów kartograficznych jest niepełna. Stanowią one z jednej strony źródło wiedzy, z drugiej zaś metodę prezentacji wyników badań geograficzno-historycznych. Dzięki coraz powszechniejszej digitalizacji pomników kartograficznych dostęp historyka do tych materiałów stał się w ostatnich latach znacznie ułatwiony. Możemy dziś bez problemu, nie wychodząc z domu, podziwiać przepiękne, pochodzące z XVI w. kolorowe atlasy Orteliusa czy też Merkatora. Oczywiście nie zastępuje to bezpośredniego kontaktu ze źródłem. Wziąwszy jednak pod uwagę, że dostęp do tych dzieł był zawsze bardzo ograniczony ze względu na opiekę konserwatorską, należy w pełni korzystać z takich właśnie możliwości. Także w zakresie przygotowania i prezentacji wyników badań geograficzno-historycznych coraz częściej, obok tradycyjnych atlasów, wykorzystywane są specjalne aplikacje komputerowe i internetowe.

Wspomniane wyżej dwa wielkie dzieła kartografii europejskiej nie zostały wymienione przypadkowo w artykule związanym z Łęczną, gdyż oba zawierają najstarsze przedstawienia kartograficzne miasta. Można wnosić, że Łęczna znalazła się już na mapie południowej Sarmacji, przygotowanej w 1526 r. przez Bernarda Wapowskiego. Niestety zachowały się tylko niewielkie fragmenty prac Wapowskiego, zaś o ich znaczeniu można wnosić przede wszystkim na podstawie relacji, korespondencji, a także informacji o ich wykorzystywaniu przez późniejszych kartografów i wydawców. W opinii K. Buczka korzystał z niej m.in. Gerard Kremer, znany bardziej jako Merkator, przygotowując arkusze swojej mapy Europy w 1554 r.¹

Od momentu pojawienia się w atlasie Merkatora w połowie XVI w., Łęczna występowała regularnie zarówno na mapach krajowych, jak i w pracach europejskich.

¹ K. Buczek, *Dzieje kartografii polskiej od XV do XVIII wieku*, Wrocław 1963, s. 26.

Została ujęta m.in. przez Wacława Grodeckiego na mapie włączonej do pierwszego wydania atlasu Abrahama Orteliusa z 1570 r. (*Theatrum orbis terrarum*), a także na mapie Ukrainy Wilhelma le Vasseur de Beauplan z 1651 r. Na ostatniej mapie obok Łęcznej występuje miejscowość Spica (Szpica), wymieniana jako wieś należąca do parafii Łęczna przez Jana Długosza w *Liber beneficiorum* diecezji krakowskiej. Przez Łańcuchów i Szpicę miał przebiegać główny trakt komunikacyjny z Lublina do Chełma. Pewne zdziwienie może budzić pominięcie Łęcznej przez Tomasza Makowskiego, autora słynnej mapy Radziwiłłowskiej z 1613 r. Bardziej szczegółowe osadnictwo okolic Łęcznej oddają dopiero mapy II połowy XVIII w., związane z działalnością kartografów króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, o których będzie mowa w dalszej części artykułu.

Pierwsza wzmianka o parafii w Łęcznej pochodzi z 1350 r. Szafran przyjmuje więc czas jej powstania na okres krótko przed tą datą². A. Rozwałka przesunął czas powstania parafii na okres przed 1326 r. (druga połowa XIII w.) mimo, że nie znajduje się ona w wykazach świętopietrza z lat 1325-1327. W jego opinii obszar parafii Łęczna znajdował się pierwotnie w strefie oddziaływania kościoła pw. św. Wita w Mełgwi³. Jednak na podstawie informacji dotyczących świadczeń dziesięcinnych dla parafii Łęczna z I połowy XVI w., można wysunąć nieśmiałą hipotezę, że parafia ta została wydzielona z wcześniej istniejących parafii Mełgiew i Bystrzyca⁴.

Ponieważ w pracy P. Szafrana nie została przeprowadzona precyzyjna rekonstrukcja okręgów parafialnych, punktem wyjścia mogą być ustalenia A. Rozwałki. Chodzi tutaj głównie o zestawienia tabelaryczne zawarte w pracy na temat sieci osadniczej w archidiecezji lubelskiej w okresie średniowiecza. Dość ostrożnie należy podchodzić do ustaleń autora zawartych w Aneksie I, dotyczącym okresu od XI do XIII w., gdyż nie ma mocnego potwierdzenia istnienia parafii w tym czasie. W Aneksie II, przedstawiającym sieć parafialną w Lubelskiem w czasach powstania *Liber beneficiorum* (1470-1480) Jana Długosza, A. Rozwałka zaliczył do parafii Łęczna następujące miejscowości: Ciechanki Krzesimowskie, Dratów, Nadrybie, Osiardów, Ostwisz, Puchaczów, Stara Wieś, Szpica, Trębaczów, Turowola, Wola Brzozowa, Wola Młynna, Wola Trębaczowska⁵.

Mimo, że pierwsza pełniejsza informacja źródłowa o okręgu parafii Łęczna pochodzi z czasów *Liber beneficiorum* J. Długosza, tj. z II połowy XV w., to można pokusić się o nieco wcześniejsze określenie zasięgu tej parafii. Jan Długosz nie

² P. Szafran, *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, Lublin 1958, s. 184-185.

³ A. Rozwałka, *Sieć osadnicza w archidiecezji lubelskiej w średniowieczu*, Lublin 1999, s. 47-48, mapa nr 13-14.

⁴ Wśród miejscowości płacących dziesięcinę na rzecz parafii Łęczna wymienionych w *Liber retaxationum* z 1529 r. występują Kijany i Spiczyn należące do parafii Bystrzyca oraz Strzeszkowice należące do parafii Mełgiew (patrz: *Liber retaxationum*, s. 436). Spiczyn i Strzeszkowice w połowie XV w. odprowadzały dziesięcinę do parafii w Łęcznej (*Słownik historyczno-geograficzny*, s. 221, 227).

⁵ A. Rozwałka, *Sieć osadnicza*, s. 180.

odał precyzyjnie sytuacji samej Łęcznej, gdyż jak wiadomo z innych źródeł, po lokacji samego miasta w 1467 r., dawna wieś Łęczna przyjęła pod koniec XV w. nazwę Stara Łęczna (1495-1496), a następnie Stara Wieś⁶. Nie udało się także bliżej zidentyfikować i zlokalizować nie wzmiankowanych przez Długosza, a istniejących w okresie średniowiecza, wsi Seulod/Sewłod (wzmianka w 1252 r.) oraz Wola Trębaczowska (wzmianka w 1434 r.). Odnośnie lokalizacji wsi Seulod, należącej do opactwa sieciechowskiego, w literaturze przedmiotu występuje kilka hipotez. S. Wojciechowski umiejscawiał Sewłod w okolicach Łęcznej *monachorum*, czyli Starej Wsi koło Puchaczowa⁷. M. Szczaniecki utożsamiał tę osadę z Szawłowicami (Szadłowicami) na Kujawach⁸. Identyfikację tę za błędną uznał E. Wiśniowski⁹. S. Kuraś utożsamiał Sewłod z dzisiejszą łąką o nazwie Siewłoz we wsi Nadrybie¹⁰. Z kolei w pracy *Osady zaginione* autorzy uznali tę wieś za zaginioną i niezlokalizowaną¹¹. Podobnie jak w przypadku wsi Seulod jedynie raz w źródłach wzmiankowana jest Wola Trębaczowska (1431), lokalizowana przez wydawców *Słownika historyczno-geograficznego* na lewym brzegu Wieprza, na północ od Trębaczowa i na zachód od Łęcznej. W zgodnej opinii historyków miejscowość ta została wchłonięta przez Trębaczów (wzmianka w 1400 r.) już w XV w. lub zaginęła¹².

Dość skomplikowane są dzieje oraz podziały wsi Ciechanki. Podstawowym pytaniem jest, czy należy mówić w okresie nowożytnym o jednej, czy dwóch miejscowościach. Rozbieżności w tej kwestii wynikają z przyjmowania informacji o działach własnościowych jako wskazań procesów podziałowych. Z pewnością miejscowość Ciechanki położona na lewym brzegu Wieprza, a nie tak jak chce mapa województwa lubelskiego S. Wojciechowskiego na prawym¹³, od XV do XVIII w. posiadała zawsze kilku właścicieli – od dwóch do czterech działów. Na mapie województwa lubelskiego Karola Perthéesa z 1786 r. można dostrzec w tym rejonie trzy miejscowości o podobnej nazwie: Ciechanki Małe i Ciechanki Wielkie w okolicach Łęcznej, oraz Ciechanki Piaskowe położone bliżej Puchaczowa¹⁴.

Omówienie wsi o nazwie Ciechanki znajduje się zarówno w *Słowniku historyczno-geograficznym województwa lubelskiego* (s. 54) jak też wśród *Osad zaginionych...* (s. 43). Opisy podane w obu publikacjach są rozbieżne. Za wiarygodne należy

⁶ *Osady zaginione*, s. 135.

⁷ S. Wojciechowski, *Zaginione osady w Lubelskiem*, „Pamiętnik Lubelski”, 1, 1927–1930, s. 166.

⁸ M. Szczaniecki, *Nadania ziemi na rzecz rycerzy w Polsce do końca XVIII w.*, Poznań 1938, s. 96.

⁹ E. Wiśniowski, *Najstarszy dokument benedyktynów sieciechowskich (1252)*, *SŻ*, 4, 1959, s. 68.

¹⁰ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 209; zob. *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych. Powiat lubelski i powiat miejski Lublin*, Warszawa 1972, s. 22.

¹¹ *Osady zaginione*, s. 128.

¹² S. Wojciechowski, *Zaginione osady*, s. 148, na mapce na s. 160-161 została umieszczona obok Osierdowa; *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 23; *Osady zaginione*, s. 161.

¹³ S. Wojciechowski, *Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI wieku*, Warszawa 1966 (mapa).

¹⁴ Karol de Perthéés, *Mappa szczegulna województwa lubelskiego*, skala 1:225 000, 1786.

przyjąć informacje zawarte w pracy *Osady zaginione*, potwierdzone następnie przez A. Sochacką, utożsamiające wzmianki z I połowy XIV w. z Ciechankami Piaskowymi (w XIX w. Ciechanki Łańcuchowskie, należące do parafii Łańcuchów w XV w.), a nie z Ciechankami k. Łęcznej¹⁵.

Ryc. 1. Okolice Łęcznej na *Mappie szczególnej województwa lubelskiego* Karola Perthéesa, 1786

Te ostatnie występowały w źródłach pisanych (od XV w.) i kartograficznych jako jedna lub dwie jednostki osadnicze. W większości przypadków Ciecchanek będą utożsamiane z Ciecchankami Bazankowymi. Tylko nieliczne źródła rozbiły Ciecchanek na Bazankowe i „inne”. Wizytacja z 1675 r. opisując uposażenie parafii Łęczna wspomina o dziesięcinach ze wsi Ciecchanek: z części Suchodolskich i Noskowskich *dictas Bazankowe* i z części Czernichowskich¹⁶. W świetle dostępnych źródeł podatkowych oraz kościelnych, o trwałym podziale wsi Ciecchanek można mówić dopiero w I połowie XVIII w., chociaż jeszcze w II połowie XVIII w. i w XIX w. traktowane były czasami jako jedna lub dwie miejscowości. Jako przykład można podać

¹⁵ A. Sochacka, *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987, s. 114. A. Rozwałka wzmiankę z 1317 r., za *Słownikiem historyczno-geograficznym* (s. 54) oraz S. Kurasiem (ZDM, 4, nr 895), odniósł do Ciecchanek koło Łęcznej.

¹⁶ Wizytacja 1675, k. 89v.

Spis ludności diecezji krakowskiej (1787)¹⁷, mapę Kwatermistrzostwa (1822-1843)¹⁸ czy mapę Heldensfelda (1801-1804)¹⁹, gdzie występują jedne Ciechanki oraz wspomnianą mapę Karola Perthéesa z 1786 r. (Ciechanki W., Ciechanki M.)²⁰, dalej *Liber beneficiorum* diecezji krakowskiej z 1787 r. (Ciechanki Bazankowe, Ciechanki Drugie)²¹ oraz wizytacje parafii Łęczna z XVIII w. (Ciechanki Bazankowe, Ciechanki Drugie), gdzie występują dwie jednostki osadnicze²², czyli identycznie jak w *Liber retaxationum* z 1529 r.²³ Ciechanki Wielkie można utożsamić z Ciechankami Bazankowymi (w XIX i XX wieku czasami jako Ciechanki Krzesimowskie). Rzadziej na mapach i w źródłach występują natomiast Ciechanki Łęczyńskie (Ciechanki Małe)²⁴. Do dnia dzisiejszego są one mniejszą miejscowością (94 mieszkańców) od Krzesimowskich (308)²⁵. W latach 1775-1790 właścicielem Ciechanek Małych (podobnie jak całych dóbr łęczyńskich) był Franciszek Ksawery Branicki, hetman wielki koronny. Cechanki Wielkie znajdowały się w 1775 r. w posiadaniu Trzebińskiego, zaś w latach 1789-1790 Stamirowskiego²⁶.

Terytorium parafii Łęczna pierwotnie obejmowało swoim zasięgiem także obszar, na którym powstała w połowie XV w. parafia w Ostrowie Lubelskim. Świadczy o tym bezpośrednia wzmianka w dokumencie erekcyjnym tej parafii z 1442 r., gdzie jest mowa o wydzieleniu jej okręgu parafialnego z parafii Czemierniki (wsi Brzeźnica i Górki oraz młyn Kula vel Zakliczyn) i Łęczna (Kolechowice i Tyśmienica)²⁷. Wobec treści dokumentu z 1442 r. trudno wytłumaczyć wzmianki w *Liber*

¹⁷ *Spis ludności diecezji krakowskiej prymasa M. J. Poniatowskiego z 1787 r.*, wyd. B. Kumor, Lublin 1977-1979, s. 152.

¹⁸ *Topograficzna karta Królestwa Polskiego*, skala 1:126 000, 1843 (arkusz K6S9, Lubartów).

¹⁹ A. Meyer von Heldensfeld, *Mapa Galicji Zachodniej*, skala 1:28 800, 1801-1804.

²⁰ Karol de Perthées, *Mappa szczegółna województwa lubelskiego*, skala 1:225 000, 1786.

²¹ AKMK. Reg. 14, s. 103.

²² Wizytacja 1736-1739, k. 109; Wizytacja 1748, k. 138.

²³ *Liber retaxationum*, s. 436.

²⁴ Pomija je np. *Mapa Galicji Zachodniej* Mayera von Heldensfelda (1801-1804), *Topograficzna karta Królestwa Polskiego* (1822-1843), *Karta dawnej Polski z przyległymi okolicami* W. Chrzanowskiego (Paryż 1859 r.), całkowicie błędnie umieszcza te miejscowości, patrz: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski i in., 1, Warszawa 1880, s. 674. Na marginesie warto zauważyć, że na doskonałym zdjęciu Mayera von Heldensfelda zostały błędnie umieszczone nazwy miejscowości Ciechanki i Zakrzów. Ciechanki Łęczyńskie (Łęczyckie) pojawiają się ponownie jako odrębna miejscowość na przełomie XIX i XX w., *Osady zaginione*, s. 43.

²⁵ Na podstawie danych portalu hoga.pl.

²⁶ *Kartoteka wypisów źródłowych z XVIII wieku. Województwo lubelskie* (Pracownia Atlasu Historycznego Polski, Instytut Historii PAN w Warszawie).

²⁷ O tym, że Kolechowice i Tyśmienica były to dwie najstarsze miejscowości w rejonie Ostrowa Lubelskiego pisał S. Jop. Pierwsza wzmianka o wsi Kolechowice pochodzi z 1317 r., zaś o Tyśmienicy z 1409 r., S. Jop, *Zasiedlenie pojezierza w rejonie Ostrowa Lubelskiego (XIII-XVIII w.)*, Lublin 1998, s. 43-44.

beneficiorum (1470)²⁸ oraz *Liber retaxationum* (1529)²⁹ o przynależności Tyśmienicy do parafii Bystrzyca. Dokument erekcyjny parafii w Ostrowie pomija także osadę Jedlanka, która pojawia się w źródłach od 1432 r. i potem jest już wymieniana systematycznie w okręgu parafialnym Ostrowa³⁰.

Wśród miejscowości należących do okręgu parafialnego Łęcznej w I połowie XV w. należał także obszar późniejszej parafii Puchaczów. Chodzi tutaj konkretnie o wsi: Spicza, Stara Wieś (Łęczna *monachorum*), Nadrybie oraz Ostwisz, wzmiankowane w dokumencie dla benedyktynów sieciechowskich z 1252 r.³¹ Osada Stara Wieś nosiła w XIII-XV w. nazwę Łęczna (*Laczna*, *Laczna monachorum*, *Lanczna*, *Llączna*, *alia Lonczna*). Długosz zapisał tę miejscowość jako *Lanczna villa*³². Na gruntach tej wsi, określonej jako *Mmnyska Lanczna* (można to tłumaczyć jako Mniska, Mnisza), zostało lokowane w 1527 r. miasto Puchaczów³³. Niedługo później – w 1533 r. – powstaje parafia Puchaczów, której okręg parafialny został wyodrębniony z Łęcznej³⁴. Do osad zaginionych należy Ostwisz, o którym pisał Długosz jako o osadzie zaginionej (*sed universa disperiit*)³⁵. Praca *Osady zaginione* oraz *Mapa województwa lubelskiego* lokalizują Ostwisz na południowo-zachodnim krańcu jeziora Uściwierz³⁶.

Reasumując, można potwierdzić, że w 1442 r. w skład parafii Łęczna wchodziło 9 miejscowości: Łęczna, Trębaczów, Ciechanki, Tyśmienica, Kolechowice, Łęczna *monachorum*, Ostwisz, Nadrybie, Szpica. Lokalizacja i przynależność wsi Seulod i Wola Trębaczowska mogą budzić wątpliwości.

Lata 1442-1533, tj. czas między powstaniem parafii w Ostrowie i w Puchaczowie, to okres silnego rozwoju osadnictwa w rejonie Łęcznej, Puchaczowa i Ostrowa Lubelskiego. Właśnie z tego okresu pochodzi pierwsza pełniejsza informacja o okręgu parafialnym Łęcznej, a konkretnie z *Liber beneficiorum* diecezji krakowskiej Jana Długosza. Do parafii należały wówczas oprócz samego miasta, będącego w posiadaniu kasztelana wojnickiego Stanisława Tęczyńskiego, miejscowości: Czechowski Baschanek, Oschardów, Thrambaczow, Sthpycza (Szthpycza), Lanczna, Brzozowa Wolya, Lanczenska Wolya, Nathryp, Osthtysch³⁷. Powstanie parafii Ostrów Lubelski wiąże się z osobą Teodoryka, ówczesnego dziedzica Ostrowa, który ufundował kościół pw. św. Hieronima i zwrócił się z prośbą do biskupa krakowskiego

²⁸ *Liber beneficiorum*, 2, s. 576.

²⁹ *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Małopolska*, 3, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 350.

³⁰ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 92.

³¹ KDKK, s. 42.

³² *Liber beneficiorum*, 3, s. 267.

³³ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 138, 193.

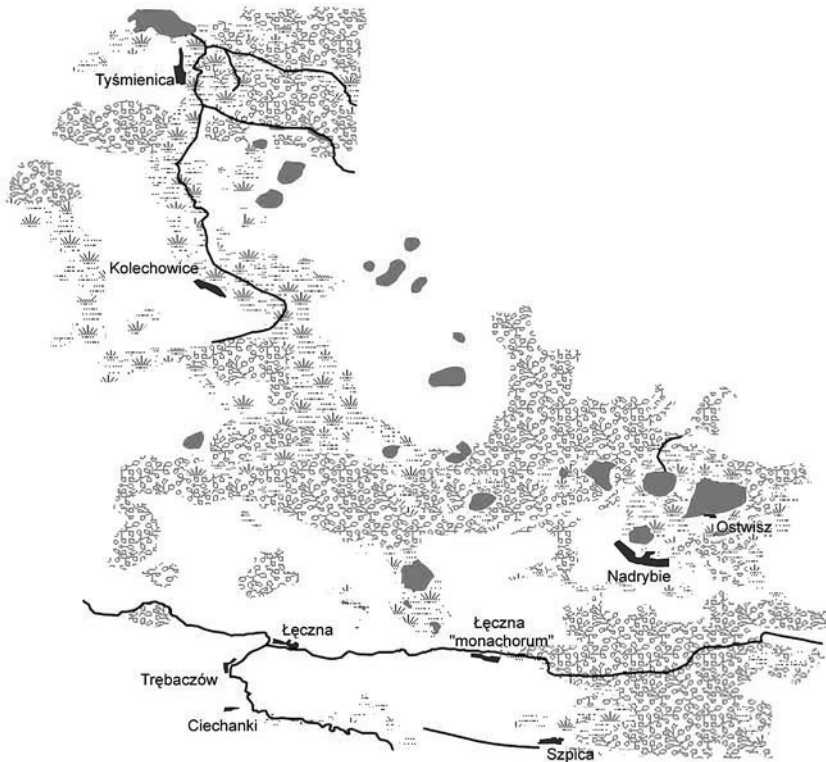
³⁴ P. Szafran, *Rozwój średniowiecznej sieci*, s. 163.

³⁵ *Liber beneficiorum*, 3, s. 270.

³⁶ *Osady zaginione*, s. 101; S. Wojciechowski, *Województwo lubelskie*, mapa; zob. też E. Blij, *Osadnictwo na terenie parafii Łęczna w średniowieczu*, MŁ, 19, 2006, s. 9-10.

³⁷ *Liber beneficiorum*, 2, s. 549; *Liber beneficiorum*, 3, s. 267-271.

o erygowanie nowej parafii. Biskup Oleśnicki przychylił się do prośby Teodoryka i wystawił dokument erekcyjny, którym przeniósł wsi Tyśmienicę i Kolechowice do nowej parafii *propter eorum a suis ecclesiis parochialibus remotam distantiam*³⁸.

Ryc. 2. Parafia Łęczna w 1442 r. (przed powstaniem parafii Ostrów)

W połowie XV w. pojawiają się w źródłach nowe osady należące do klucza dóbr benedyktyńów sieciechowskich – Brzeziny i Turowola³⁹. Miejscowość Brzeziny – czy też Wola Brzezinki – została omówiona zarówno w *Słowniku historyczno-geograficznym*⁴⁰ jak i w pracy *Osady zaginione*⁴¹. Wzmianki z lubelskiej księgi podkomorskiej z połowy XV w. (*Volya*) zostały odniesione przez Kurasia do wsi Brzeziny, natomiast przez wydawców *Osad zaginionych* zarówno do wsi Brzeziny, jak i do

³⁸ S. Jop, *Zasiedlenie*, s. 48.

³⁹ A. Sochacka, *Własność ziemska*, s. 60.

⁴⁰ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 266.

⁴¹ *Osady zaginione*, s. 36.

wsi Turowola, całkowicie pominiętej przez Kurasia⁴². Turowola, która podobnie jak Brzezinki pojawiła się ok. 1450 r., występowała w źródłach aż pod czterema nazwami: Wola Łęczyńska (XV w.), Wola Młynowa (I połowa XVI w.)⁴³, Turowa Wola (II połowa XVI w.-XVIII w.), Turowola (XIX i XX w.)⁴⁴. Już po spisie sporządzonym przez Długosza pojawiła się w parafii Łęczna szlachecka wieś Dratów. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1493 r.⁴⁵

Do zaginionych miejscowości parafii Łęczna należy Osierdów (Osierdów), po raz pierwszy wzmiankowany w 1450 r.⁴⁶ *Liber beneficiorum* Jana Długosza wymienia tę wieś wśród miejscowości parafii Łęczna⁴⁷. W świetle źródeł z XVI i XVII w. osada ta wydaje się tracić na znaczeniu. W spisie podatkowym z 1674 r. występuje wieś⁴⁸, zaś w 1676 r. folwark o tej nazwie w parafii Łęczna⁴⁹. Ostatnią wzmianką źródłową jest występująca na mapie Karola Perthéesa z 1786 karczma „Oscierdów”, położona tuż przy przeprawie z lewego na prawy brzeg Wieprza, w okolicy Łęcznej. Zabudowę bez nazwy w tym miejscu przedstawia także mapa Mayera von Heldensfeld z lat 1801-1804. Nie można wykluczyć, że pozostałością po niej jest Herrenhaus (Dwór Pański), występujący w tej lokalizacji na mapie austriackiej z 1911 r. Obszar ten wchodzi obecnie w skład części miasta Łęczna położonej na lewym brzegu Wieprza.

Zmiany w granicach parafii łęczyńskiej w latach 1442-1533 polegały więc na utracie na rzecz parafii w Ostrowie północnych obszarów, w tym Kolechowic i Tyśmienicy, co zostało zrekomensowane nowymi osadami w rejonie Puchaczowa i Łęcznej. W sumie, na terenie parafii Łęczna przed powstaniem na gruntach wsi Łęczna „mniska” miasta Puchaczów, a następnie parafii Puchaczów, znajdowało się – obok miasta Łęczna – 10 wsi: Ciechanki (traktowane jako jedna miejscowość), Trębaczów, Osierdów, Stara Wieś, Turowa Wola, Łęczna „mniska”, Wola Brzezinki, Szpica, Dratów, Nadrybie. Dokument erekcyjny parafii w Puchaczowie z 1533 r. wymienia także miejscowość Zamłynie, pominiętą w dotychczasowych opracowaniach i nie występującą w innych źródłach⁵⁰.

⁴² *Osady zaginione*, s. 146; *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 266. Wzmianki z Lkp autorzy *Osad zaginionych* odnoszą do dwóch miejscowości Wola i Brzezinki, podczas gdy S. Kuraś (*Słownik historyczno-geograficzny*) uznał ją za jedną miejscowość – Wola Brzezinki.

⁴³ *Osady zaginione*, s. 146-147; *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 270-271; A. Sochacka, *Własność ziemska*, s. 60.

⁴⁴ *Osady zaginione*, s. 146-147.

⁴⁵ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 67. Wieś płaciła dziesięcinę plebanowi w Łęcznej w 1529 r. (*Liber retaxationum*, s. 436); A. Sochacka, *Własność ziemska*, s. 82.

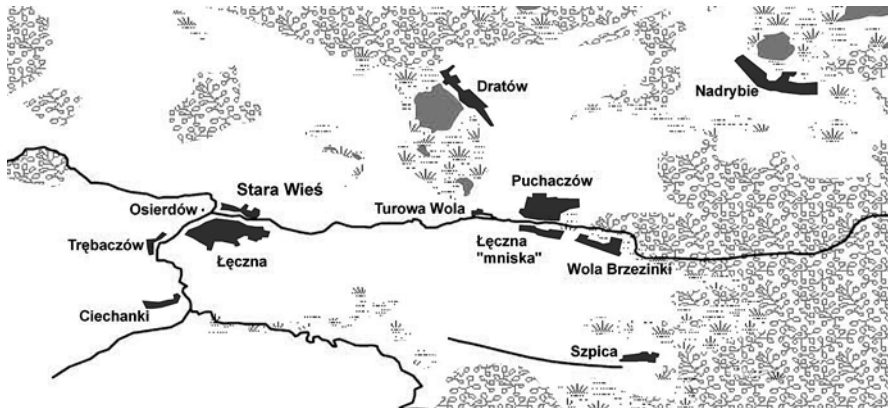
⁴⁶ *Słownik historyczno-geograficzny*, s. 168; *Osady zaginione*, s. 99.

⁴⁷ *Liber beneficiorum*, 2, s. 549. Kuraś utożsamiał ją z wymienioną w *Liber retaxationum* z 1529 r. osadą Osyadlow (*Słownik historyczno-geograficzny*, s. 168).

⁴⁸ AGAD, ASK I-162, s. 53.

⁴⁹ *Źródła dziejowe*, 15, s. 27a.

⁵⁰ AAL, A 12, k. 161.

Ryc. 3. Parafia Łęczna w 1533 r. (przed powstaniem parafii Puchaczów)

Znaczne ograniczenie geograficzne zasięgu parafii Łęczna nastąpiło w 1533 r., tj. w momencie erygowania parafii w Puchaczowie. Jej powstanie jest związane z działalnością benedyktynów sieciechowskich, którzy posiadali w tym rejonie znaczne dobra. W 1527 r. opat Maciej uzyskał zgodę na założenie na gruntach wsi Łęczna „Mniska” miasta o nazwie Puchaczów, a następnie ufundował parafię pw. Wniebowzięcia NMP. W skład okręgu parafialnego parafii puchaczowskiej, oprócz samego miasta, weszły też miejscowości parafii Łęczna, które należały do opactwa sieciechowskiego: Nadrybie, Szpica, Wola Brzezinki, Turowa Wola, Łęczna „Mniska” (Stara Wies)⁵¹. W wizytacji z 1603 r., obok wymienionych miejscowości pojawia się wieś Zawadówka (Zawadów), po raz pierwszy wzmiankowana w 1563 r. i należąca także do benedyktynów sieciechowskich⁵².

Po wydzieleniu parafii w Puchaczowie w 1533 r. okręg parafialny Łęcznej obejmował jedynie Ciecchanki (czasami jako dwie miejscowości), Trębaczów, Osierdów, Starą Wieś i Dratów. Wizytacje z XVII i XVIII w. całkowicie pomijają Osierdów. Mógł być on traktowany wspólnie z Trębaczowem, gdyż obie te miejscowości są często wymieniane razem w rejestrach podatkowych⁵³. Do parafii Łęczna należała także wzmiankowana po raz pierwszy w 1564 r. Kaniowola (Wólka Kańska)⁵⁴. Co prawda wizytacje wspominają o tej wsi dopiero w 1675 r.⁵⁵, jednak w źródłach proveniencji

⁵¹ Tamże.

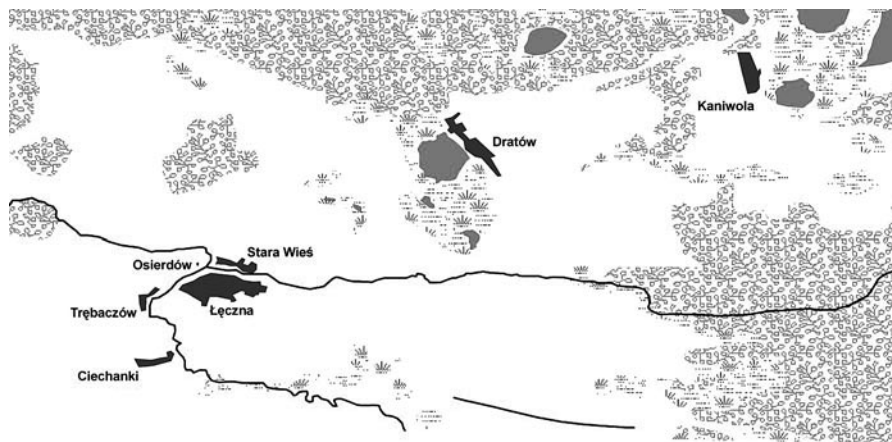
⁵² Wizytacja 1603, s. 378; *Osady zaginione*, s. 175.

⁵³ ASK I-33, k. 751 (1580); ASK I-149, k. 10 (1662); Biblioteka Ossolińskich, rkps 86/II – *Regestr poboru trojakiego według uchwały seymu blisko przeszło toruńskiego 1626 y postanowienia województwa lubelskiego w powiatach lubelskim i urzędowskim zebranego* (dalej: Reg. pob. 1626), k. 39v; *Regestr podymnego od domów powiatów lubelskiego i urzędowskiego ok. 1668 i lat wcześniejszych* (dalej: Reg. pob. 1668), k. 166; *Regestr podymnego województwa lubelskiego ok. 1673 i lat wcześniejszych* (dalej: Reg. pob. 1673), k. 187.

⁵⁴ ASK I-33, k. 506-507.

⁵⁵ Wizytacja 1675, k. 89v.

państwowej występuje ona w parafii Łęczna systematycznie już w II połowie XVI i w I połowie XVII w.⁵⁶ W świetle niektórych spisów podatkowych (1564, 1580, 1626, 1775, 1790) do parafii Łęczna należała także wieś Witaniów⁵⁷. Źródła kościelne zaliczają ją jednak systematycznie do parafii Kijany i taką przynależność parafialną oddaje *Mapa województwa lubelskiego* w II połowie XVI w.⁵⁸

Ryc. 4. Parafia Łęczna w 1638 r. (przed inkorporacją parafii w Łańcuchowie)

Zasięg geograficzny parafii w Łęcznej uległ czasowemu powiększeniu w latach 1638-1679 na skutek włączenia do niej miejscowości należących do parafii w Łańcuchowie. Już wizytacja biskupa Padniewskiego z 1565 r. informuje o zajęciu przez protestantów kościoła parafialnego pw. św. Jana w Łańcuchowie⁵⁹. Zestawienie H. Merczynga, opierające się na pracy Łukaszewicza, wskazuje na Kuropatwów, dziedziców Łańcuchowa, jako założycieli zboru kalwińskiego w tej miejscowości. Pod koniec XVI w. mieli oni wrócić do katolicyzmu i zlikwidować zbor⁶⁰. Informacja ta stoi w opozycji do wzmianek zawartych w wizytacji Padniewskiego i późniejszych protokołach wizytacyjnych, że kościół katolicki został sprofanowany przez dziedzica Łańcuchowa, Jana Orzechowskiego, podkomorzego chełmskiego (zm. 1567)⁶¹. Parafia katolicka w Łańcuchowie nie podjęła z pewnością swoich funkcji duszpasterskich, aż do II połowy XVII w. W 1638 r. biskup krakowski Jakub Zadzik, aby zapewnić

⁵⁶ ASK I-33, k. 506-507 (1564), k. 751 (1580); Reg. pob. 1626, k. 39v.

⁵⁷ ASK I-33, k. 506-507 (1564), k. 751 (1580); Reg. pob. 1626, k. 39v; Witaniów (*Kartoteka województwa lubelskiego*, Pracownia Atlasu Historycznego Polski, Instytut Historii PAN).

⁵⁸ Wizytacja 1603, s. 360; S. Wojciechowski, *Województwo lubelskie*, mapa.

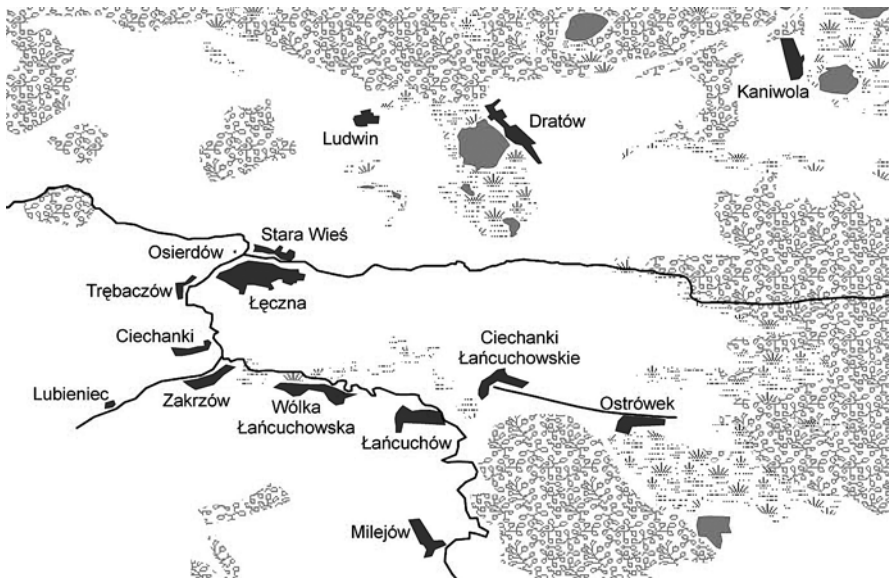
⁵⁹ Wizytacja 1565, s. 332-333.

⁶⁰ H. Merczyng, *Zbory i senatorowie protestancy w dawnej Polsce*, [w:] W. Krasiński, *Zarys dziejów, powstania i upadku reformacji w Polsce*, Warszawa 1905, s. 187.

⁶¹ Wizytacja 1603, s. 779.

opiekę duszpasterską okolicznej ludności, zdecydował o połączeniu obu beneficjów oraz okręgów duszpasterskich⁶². Na marginesie warto wspomnieć, że było to zjawisko dopuszczane w prawie kanonicznym i określane jako *unio beneficiorum*.

W wyniku decyzji biskupa krakowskiego okręg parafii w Łęcznej został powiększony o miejscowości: Łańcuchów, Ciechanki Łańcuchowskie, Wola Łańcuchowska, Milejów, Ostrówek, Zakrzów. Dodatkowo w okresie „unii” parafii łańcuchowskiej i łączyńskiej na tym terenie pojawiły się dwie nowe miejscowości. W rejestrze pogłównego z 1674 r. wzmiankowany jest Lubieniec należący do Mikołaja Zamoyńskiego. Jest to najmniejsza miejscowość parafii Łęczna (4 osoby), porównywalna jedynie z Osierdowem (8 osób)⁶³. Mimo użycia w źródle sformułowania *Lubieniec Villa*, chodzi tutaj raczej o folwark lub innego typu mniejszą jednostkę osadniczą. Na mapie Heldensfelda z lat 1801-1804 Lubieniec był traktowany łącznie ze Strzeszkowicami (*Lubieniec zu Trzeszkowice*). W wizytacjach oraz innych źródłach proveniencji kościelnej miejscowość ta była pomijana. Większe znaczenie uzyskał natomiast w II połowie XVII w. i w XVIII w. Ludwin (w wizytacji z 1675 r. razem z Wolą Ludwińską)⁶⁴. Ludwin po raz pierwszy pojawia się w rejestrze pogłównego z 1674 r. jako folwark należący do Wojciecha Zielskiego⁶⁵. Późniejsze źródła, zarówno świeckie jak i kościelne, systematycznie wymieniają Ludwin w parafii Łęczna⁶⁶.

Ryc. 5. Parafia Łęczna w 1679 r. (przed odłączeniem parafii w Łańcuchowie)

⁶² Wizytacja 1675, k. 89v-90.

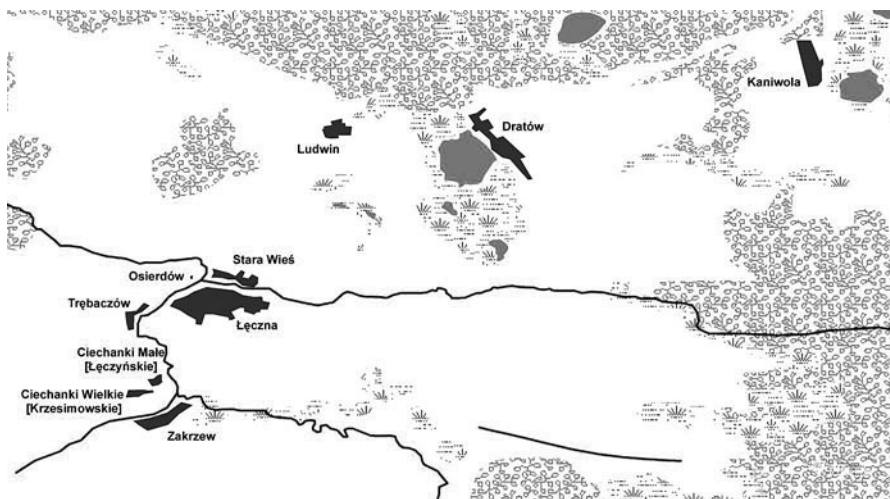
⁶³ ASK 162, s. 53.

⁶⁴ Wizytacja 1675, k. 89v.

⁶⁵ ASK 162, s. 52.

⁶⁶ Min. Wizytacja 1675, k. 89v; Wizytacja 1736-1739, k. 109.

Kościół oraz majątek parafii w Łańcuchowie zostały odzyskane drogą sądową w 1653 r. 25 VIII 1679 r. biskup krakowski Andrzej Trzebicki zdecydował o rozłączeniu (*dismembratio*) parafii łańcuchowskiej i łęczyńskiej⁶⁷. Parafia w Łęcznej powróciła do swoich granic sprzed 1638 r., przy czym zatrzymała wcześniej należąca do Łańcuchowa wieś Zakrzów (Zakrzówek). Okręg parafialny, do którego oprócz Łęcznej należała Stara Wieś, Osierdów, Ciechanki Małe (Łęczyńskie), Ciechanki Wielkie (Krzesimowskie lub Bazankowe), Trębaczków, Ludwin, Dratów, Kaniwola i wspomniany Zakrzów, nie uległ zmianie do końca istnienia I Rzeczypospolitej⁶⁸.

Ryc. 6. Parafia Łęczna w 1772 r. (przed I rozbiorem Rzeczypospolitej)

⁶⁷ Wizytacja 1748, k. 159.

⁶⁸ AKMK, Reg. C25, s. 103.